

Han Leune

Toespraak bij de uitvaart van Jaap Dronkers, 7 april 2016

Op 11 en 12 november 1974 vond in Helvoirt de eerste, door het SISWO georganiseerde, onderwijssociologische conferentie plaats, een belangrijk moment in de ontwikkelingsgang van de Nederlandse onderwijssociologie. Daar ontmoette ik voor het eerst Jaap Dronkers. Hij was er nadrukkelijk aanwezig en liet zich kennen als een belofte. Tijdens de conferentie manifesteerde zich een richtingenstrijd binnen de onderwijssociologie. Tegenover elkaar stonden enerzijds de aanhangers van een neo-marxistisch paradigma, waarbij ideologisch gedreven werd gepostuleerd dat het onderwijs een voertuig is van de heersende klasse, en anderzijds onderzoekers die zich op het standpunt stelden dat onderwijssociologen behoren te trachten om langs empirische weg, en niet vanuit een politieke preoccupatie, het onderwijs te doorgronden. Het behoeft hier geen betoog dat Jaap behoorde tot de tweede groep en dat zou zo blijven. Jaap werd een spilfiguur binnen de Nederlandse onderwijssociologie. Gebruik makend van geavanceerde data-analytische methoden heeft hij baanbrekend onderzoek verricht, met name betreffende de relatie tussen onderwijs en sociale ongelijkheid. Op het terrein van het internationaal-vergelijkend onderwijsonderzoek was hij een pionier.

Jaap hechte veel waarde aan een goed functionerend sociaal-wetenschappelijk forum, bedoeld om in een collegiale sfeer onderzoeksbevindingen en inzichten uit te wisselen en te laten toetsen. Hij was in velerlei sociaal-wetenschappelijke fora als participant en organisator actief. Ik noem onder meer zijn werk als secretaris van de landelijke Stuurgroep Onderwijsociologie, zijn deelname aan vele studiedagen en congressen (bijv. de jaarlijkse Onderwijsresearchdagen), zijn lidmaatschap van de redactie van diverse gezaghebbende sociaal-wetenschappelijke tijdschriften zoals Mens en Maatschappij en zijn betrokkenheid bij het Research Committee 28 on Social Stratification and Mobility (kortweg RC 28) van de International Sociological Association, het comité dat Jaap beschouwde als zijn belangrijkste internationale netwerk. Het is overigens opmerkelijk dat Jaap zichzelf wel eens omschreef als een “zelfkazende boer”, terwijl hij met vele collega’s en leerlingen samenwerkte en publiceerde.

Jaap manifesteerde zich al vroeg op het internationale vlak, hetgeen in de Nederlandse onderwijsociologie in de jaren zeventig van de vorige eeuw nog ongebruikelijk was. In 1979 verscheen van zijn hand een eerste Engelstalige publicatie, spoedig gevolgd door vele andere. Jaap werd het visitekaartje van de Nederlandse onderwijsociologie in het buitenland. Zijn internationale bekendheid werd bekroond toen hij in 2001 werd benoemd op de prestigieuze leerstoel Sociale stratificatie en sociale ongelijkheid van het European University Institute (EUI) in Florence. De benoeming ging gepaard met een verhuizing naar een schitterende villa in Fiesole, met een panoramisch uitzicht op Florence. Jaap en Tonny brachten daar samen mooie jaren door met Jaap in de rol van een trotse kasteelheer. Ook zijn Finse eredoctoraat is tekenend voor zijn internationaal prestige.

In de vele berichten die de afgelopen dagen over het heengaan van Jaap zijn verschenen is gewezen op zijn eigenzinnigheid. Hij is getypeerd als een dwarse denker. Meestal wordt dan gedoeld op zijn rol in het publieke debat. Maar ook in de kring van vakgenoten kon hij koppig zijn, bijv. in het debat over de validiteit van de meting van de kwaliteit (in het bijzonder de toegevoegde waarde) van een school. Het grote gezag dat hij in wetenschappelijk opzicht wist te verwerven vergoedde en compenseerde veel en dit gold

zeker ook voor zijn charme. Jaap liet zich in de omgang als een heer kennen, hetgeen overigens ook zichtbaar was door zijn onafscheidelijke horlogeketting en zijn hoed.

Op zijn persoonlijke eigenschappen kreeg ik wat meer greep toen ik tijdens mijn onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van de ooit Staatse, thans Belgische forten Lillo en Liefkenshoek ten noorden van Antwerpen bij verrassing stuitte op zijn voorgeslacht. Van de 12 voorouders van Jaap in de mannelijke lijn die ik vanaf medio 16de eeuw zonder haperingen tot Jaap's geboorte heb kunnen traceren waren er niet minder dan zeven schipper en als we de voorouder die loods was meetellen zelfs acht. Jaap heeft dus schippersbloed. Zijn voorvaderen rondom de genoemde Scheldeforten waren blijkens de door mij geraadpleegde bronnen avontuurlijke, grenzen verleggende, sociaal georiënteerde, geenszins conflicten schuwende en koershoudende harde werkers. De appel viel dus niet ver van de boom, in het midden latend of hier sprake is van genetische continuïteit dan wel van een geslaagde intergenerationele overdracht van familiaal sociaal kapitaal. Helaas staan de nog beschikbare databestanden een deugdelijke empirische toetsing daarvan conform de methodische standaarden van Jaap niet toe.

Jaap is in 2009 vereerd met een penning die naar mij is genoemd. De penning is in het leven geroepen door de CED-Groep, een landelijk werkende onderwijsadviesgroep met een hoofdvestiging in Rotterdam. De penning wordt toegekend aan personen of instanties met grote verdiensten op het gebied van de onderwijsinnovatie, met een nadruk op de scharnierfunctie tussen onderwijswetenschap, onderwijsbeleid en onderwijspraktijk. Namens de jury mocht ik Jaap toespreken. Ik merkte onder meer het volgende op:

“Het is opmerkelijk dat professor Dronkers in zijn lange, indrukwekkende loopbaan een gewaagde en ogenschijnlijk paradoxale combinatie heeft gezocht van distantie en betrokkenheid. Als empirisch onderzoeker bleef hij ten opzichte van de maatschappelijke werkelijkheid gedistantieerd en liet hij zich niet leiden door ideologische standpunten (wat hem niet altijd in dank is afgenomen). Anderzijds toonde hij zich regelmatig een gecommitteerd staatsburger, die niet onverschillig staat tegenover maatschappelijke gebeurtenissen en ontwikkelingen, waarover hij zich niet alleen kan verwonderen doch waaraan hij zich ook kan ergeren. Daarvan getuigen zijn vele bijdragen aan het publieke debat over het onderwijsbeleid. Ook in dat debat laat hij zich echter voeden door de resultaten van empirisch onderzoek: zo komen bij hem distantie en betrokkenheid bij elkaar.” (einde citaat) Ik voeg hier nog aan toe dat Jaap in het publieke debat niets moest hebben van politieke correctheid.

Op 15 maart jl. was Jaap bij mij thuis in Capelle a.d. IJssel. Hoewel hij vrijwel doorlopend last had van hoestbuien was er niets dat erop wees dat hij ernstig ziek was of zou worden. We spraken onder meer over zijn bezoek aan een congres in Singapore op 26-28 mei aanstaande waar hij samen met twee Chinese collega's een paper zou presenteren over binnenlandse migratie in China. Hij was er trots op dat hij op dit wereldpodium weer kon acteren. Nog meer verheugde hij zich op een aansluitende reis naar Indonesië, waar hij nog nooit was geweest. Hij vertelde ons dat hij deze reis beschouwde als het sluitstuk van de vele reizen die hij in zijn leven had gemaakt.

Toen ik hem 's avonds naar de trein in Rotterdam bracht verkeerden wij in de verwachting dat wij elkaar weer zouden zien op Tweede Paasdag, de dag waarop de verjaardag van Tonny zou worden gevierd. Het mocht niet zo zijn. Ik treur om het verlies van een uiterst gedreven en erudiete collega en een goede vriend. Gelukkig resteert zijn intellectuele nalatenschap.